

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

ISSN:2459-1149

Article Type
Research Article

Received / Makale Geliş
15.07.2020

Published / Yayımlanma
10.09.2020

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2027>

Dr. Öğretim Üyesi Emine ALTUN YILMAZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Sivas / TÜRKİYE

Uzman Hemşire Nigar İNAN

Mardin Devlet Hastanesi, Mardin / TÜRKİYE

Citation: Altun Yılmaz, E. & İnan, N. (2020). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve akran baskısı ile ilişkisinin incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(59), 2536-2541.

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ VE AKRAN BASKISI İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Giriş: Ülkemizde adölesan dönemde / lise öğrencilerinde akran baskısı, son yıllarda üzerinde önemle durulmaya başlanan bir kavramdır. Yapılan çalışmalarda, akran baskısının ve saldırganlığın birçok olumsuz sonucunun olduğu; önlem alınmazsa ilerleyen yaşlarda bireyin duygusal-sosyal gelişimini olumsuz etkileyen olaylarla karşı karşıya kalacağı belirtilmiş, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bu araştırma Sivas ilindeki lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve akran baskısı ile ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Analitik kesitsel olarak yapılan bu araştırmanın örneklemini 993 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri Akran Baskısı Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği ve kişisel bilgi formu ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesi SPSS 21 adlı paket programı kullanılarak yapılmıştır. Bulguların yorumlanmasında frekans tabloları ve tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma kapsamındaki öğrencilerin % 48,6'sının 15 yaşında; % 41,7'sinin okul başarısının iyi; %96,8'inin sınıf tekrarı olmadığını; %85,4'nün sağlık sorununun olmadığını; % 89,3'nün olumlu arkadaş ilişkisinin olduğunu; % 37,4'ünün sosyo-kültürel aktivitelere aktif katıldığı; % 77'sinin arkadaş tutumlarında birbirlerine saygı duyduğu; % 86,3'ünün sigara içmediği; sigara kullananların % 6,8'inin günde 2-10 adet sigara içtiği belirlenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı ölçeğinden aldığı puan ortalamasının $52,68 \pm 21,65$; saldırganlık ölçeğinin puan ortalamasının $129,82 \pm 24,11$ olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: Lise öğrencilerinde akran baskısı ile saldırganlık arasında pozitif yönlü kuvvetli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin akran baskısı ve saldırganlık düzeylerine; cinsiyet, okul başarısı, sınıf tekrarı, sağlık sorunu, akran ilişkisi, sosyokültürel aktivitelere katılım, arkadaş tutumu, sigara içme durumu ve sıklığı değişkenlerinin etkileri anlamlı bulunurken; yaş, anne yaşı ve eğitim durumu, baba yaşı ve eğitim durumu, aile tipi ve aile tutumu değişkenlerinin etkileri anlamsız bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akran baskısı, hemşirelik, lise öğrencileri, saldırganlık

INVESTIGATION OF AGGRESSION LEVELS AND THEIR RELATIONSHIP WITH PEER PRESSURE AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

Introduction: In our country, peer pressure in adolescence / high school students is a concept that has emerged to be emphasized in recent years. It has been shown that peer pressure and aggression negatively affect the emotional-social development of the individual in later ages. Therefore, necessary precautions should be taken in the early period. Thus, this study aimed to examine the relationship between high school students' aggression levels and peer pressure in Sivas.

Material and Method: A total of 993 students were included in this analytical cross-sectional study. The data of the study were collected by Peer Pressure Scale, Aggression Scale and personal information form. The data were evaluated by SPSS version 21. Frequency tables and descriptive statistics were used in the interpretation of the findings.

Results: It was determined that 48.6% of the students within the scope of the research are 15 years old; 41.7% of them have good school success; 96.8% did not have grade repetition; 85.4% of them do not have a health problem; 89.3% of them have positive friendship relations; 37.4% of them actively participated in socio-cultural activities; 77% of them respect each other in their friend attitudes; 86.3% did not smoke; 6.8% of them smoked 2-10 cigarettes a day. The average score the students got from the peer pressure scale is 52.68 ± 21.65 ; the mean score of the aggression scale was determined to be 129.82 ± 24.11 .

Conclusion: This study revealed a strong correlation between peer pressure and aggression among high school students. While peer pressure and the aggression of the students were shown to be affected significantly by sex, school success, repeated grade level, health issue, peer relations, participation to the social activities, attitude of peers, smoking; it is shown that the age, maternal age and education level of the mother, paternal age and the level of education, type of family and attitude of the family did not seem to have an impact on these.

Keywords: Peer pressure, nursing, high school students, aggression

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi kimliğin kazanılması süreci ile sona eren 12-22 yaşlarını kapsayan sosyal, fiziksel ve psikolojik bir olgunlaşma ve gelişme sürecidir. Bu dönemde bireyin gelişimini; içinde yaşadığı coğrafi bölge, beslenme, cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum gibi birçok faktör etkilemektedir. Fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişim alanlarında hızla gerçekleşen değişimler sebebiyle bu dönem “*stres ve fırtına*” dönemi olarak da adlandırılmaktadır (Adams, 1995; Koç, 2004; Kuruoğlu, 1998).

Ergenlik dönemine girmenin yol açtığı biyolojik ve psikolojik değişimler ergenlerde bağımsızlık duygularını arttırır. Bu nedenle anne-babadan ayrılma ve bağımsızlık elde ederek bir kimlik edinme isteği duyar. Yalnız başına kalmanın verdiği güvensizlik içinde akran ve arkadaş gruplarına olan yakınlık; onların değerleri ile kurallarının öncelik kazanması, baskı ve yönlendirmeleri, ergenin saldırgan davranışlar sergilemesine neden olabilir (Karataş ve Yavuzer, 2013; Kılınç ve Murat, 2012). Dodge ve Feldman (1990), saldırganlığı tasarlanmış ve asıl amacı başka bir kişiye zarar vermek olan her türlü davranış olarak tanımlamaktadır.

Ergenlik döneminde saldırgan davranışlara maruz kalan gençlerde; okul başarısında düşüş, içe kapanma, anti sosyal kişilik, düşük benlik saygısı vb. gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Eron, 1987). Ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme, bağlanma gibi sosyal gereksinimler, gencin tümüyle akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilir (Aydın, 2007). Çünkü bu gruptaki arkadaşları da onun durumundadırlar. Akran grubunun kontrolüne girme, akran baskısını da beraberinde getirmektedir (Akgül-Gündoğdu, Güler, Kocataş ve Güler, 2016; Esen, 2003) Akran baskısı, bir grubun özelliklerine yönelik olarak gelecekteki veya şimdiki grup üyelerinin hissettiği çekiciliktir (Kıran-Esen, 2003).

Ergenler, akran desteğini kaybetmemek ve yalnız kalmamak için -bazen sonuçlarını çok fazla düşünmeden- istemedikleri davranışlarda bulunabilirler. Ergen, grup kurallarına uymak için baskıya boyun eğebilir ve okula gitmemek, madde kullanmak, suç işlemek, öğretmenin otoritesine meydan okumak gibi olumsuz davranışlarda bulunabilir (Akgül vd., 2016). Gençler yaşadıkları akran baskısı nedeniyle saldırganlık gibi istenilmeyen davranışlar edinebilirler.

Günümüzde lise öğrencilerinde saldırganlık düzeyi ve akran baskısı giderek artmaktadır. Bu dönemde oluşan değişiklikler bireyin nasıl bir yetişkin olacağını belirleyeceğinden insan hayatı için oldukça önemlidir (Geçkil ve Yıldız, 2006).

Ergenlerde akran baskısının ve buna bağlı olarak saldırgan davranışların hızla artması, önleyici ve koruyucu müdahalelerin geliştirilmesini de gerektirmektedir. Ülkemizde sosyokültürel faktörler nedeniyle risk altında çok ciddi bir ergen kitle bulunduğu düşünülmektedir. Konuya değişik yönlerden yaklaşan farklı uzmanların yanında okul sağlığı hemşireleri de bu riskli grupları erken dönemde ele alarak ergenin sağlığını geliştirmede; ergenlere sağlık durumuna yönelik bilgi veren, aynı zamanda riskleri azaltmayı destekleyen ve bu konuda politikaların oluşturulması yardım eden kişiler rolünde olmalıdır (Velsor, 2001).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın evrenini Sivas'ta bulunan tüm okullar, örneklemini ise sistematik örnekleme yöntemiyle belirlenen sekiz okuldan tabakalama yöntemi ile seçilen 993 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın yapılabilmesi için gerekli Etik Kurul İzni Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan alınmıştır. Saldırganlık Ölçeği, Akran Baskısı Ölçeği ve kişisel bilgi formları kullanılarak veriler elde edilmiştir. İstatistiksel analizler SPSS (IBM SPSS Statistics 20) adlı paket program kullanılarak yapılmıştır. Verilerin yorumlanmasında ortalama, standart sapma, t testi, anova testi, post hoc testleri ve ölçekler arasındaki ilişkiler belirlenirken Pearson korelasyon kat sayısına bakılmış bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini incelemek için ise regresyon analizi yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Sosyodemografik Özellikler ile İlişkili Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin %48,6'sının 15 yaşında, %41,7'sinin okul başarısının iyi, %96,8'inin sınıf tekrarının olmadığı, %85,4'ünün sağlık sorununun olmadığı, %89,3'ünün olumlu arkadaş ilişkisinin olduğu, %37,4'ünün sosyo-kültürel aktivitelere aktif katıldığı, %77'sinin arkadaş tutumlarında birbirlerine saygı duyduğu, %86,3'ünün sigara içmediği, sigara kullananların % 6,8'inin günde 2-10 adet sigara içtiği belirlenmiştir. Öğrencilerin, annelerinin %61,7'sinin 35-40 yaş aralığında, %35,8'sinin ilkökul mezunu olduğu, babalarının ise %36,9'unun 41-45 yaş aralığında, %33,1'inin lise mezunu ve %85,7'sinin çekirdek ailede olduğu, ailelerin %33,1'inin çocuklarına koruyucu tutum gösterdikleri belirlenmiştir.

3.2. Saldırganlık ve Akran Baskısı Ölçekleri İle İlgili Bulgular

Tablo1. Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği ve Akran Baskısı Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı (n=993)

ÖLÇEKLER	Ölçeğin En Yüksek ve En Düşük Puanı (Min-Max)	Bu Araştırmada Alınan En Yüksek ve En Düşük Puan (Min-Max)	Bu Araştırmada Alınan Puanların Ortalamaları $\bar{X} \pm SD$
Saldırganlık	45-270	65-201	129,82±24,11
Akran Baskısı	34-180	34-170	52,68±21,65

Tablo 1.'de öğrencilerin Akran Baskısı Ölçeği'nden aldığı puan ortalamasının 52.68±21.65; Saldırganlık Ölçeği'nin puan ortalamasının 129.82±24.11 olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Akran Baskısı İle Saldırganlık Arasındaki İlişki

		Saldırganlık
Akran Baskısı	r	0.798
	p	0.0001

Tablo 2'de görüldüğü gibi akran baskısı ile saldırganlık arasında pozitif yönlü kuvvetli bir ilişki olduğu, Akran Baskısı Ölçek puanı arttığında, Saldırganlık Ölçek puanının da arttığı ve akran baskısı ile saldırganlık arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu da belirlenmiştir ($p < 0,05$) ($p = 0,000$).

3.3. Öğrencilerin Bazı Değişkenlerine Göre (Okul Başarısı, Sağlık Sorunu, Cinsiyet ve Sigara içme vb) Saldırganlık ve Akran Baskısı Ölçeklerinin Puan Ortalamaları

Tablo 3. Öğrencilerin Okul Başarısına Göre Saldırganlık ve Akran Baskısı Ölçeklerinin Puan Ortalamaları (n=993)

Saldırganlık Ölçeği						Akran Baskısı Ölçeği				
Okul Başarısı	n	$\bar{X} \pm SS$	F	p	LSD	n	$\bar{X} \pm SS$	F	p	LSD
Çok iyi ⁽¹⁾	309	173.80±41.22	12.426	0.000	(1-4)	91	49.03±22.85	8.124	0.000	(1-4)
İyi ⁽²⁾	214	178.03±36.48				414	50.40±19.94			
Orta ⁽³⁾	20	184.06±34.25				353	53.39±20.67			
Düşük ⁽⁴⁾	328	195.10±40.00				111	59.03±24.37			
Çokdüşük ⁽⁵⁾	18	220.25±49.42				24	69.58±32.90			

Tablo 3'teki okul başarısı ile saldırganlık ölçeğinden alınan puan ortalamaları karşılaştırıldığında okul başarısı çok iyi ile düşük, çok iyi ile çok düşük arasındaki farkın önemli ($p < 0,05$), diğer okul başarıları arasındaki farkın önemsiz olduğu belirlenmiştir ($p > 0,05$). Okul başarısı ile Akran Baskısı Ölçeği'nden alınan puan ortalamaları ikiyeşerli karşılaştırıldığında; okul başarısı çok iyi ile düşük, çok iyi ile çok düşük arasındaki fark önemli bulunurken ($p < 0,05$), diğer okul başarısı grupları arasındaki farkın önemsiz olduğu belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Tablo 4. Öğrencilerin Sağlık Sorunu Olma Durumuna Göre Saldırganlık ve Akran Baskısı Ölçeklerinin Puan Ortalamaları (n=993)

Saldırganlık Ölçeği					Akran Baskısı Ölçeği			
Sağlık Sorunu	n	$\bar{X} \pm SS$	t	p	n	$\bar{X} \pm SS$	t	p
Var	145	194.16±47.00	3,944	0,000	145	61.09±31.17	5,027	
Yok	848	180.84±35.61			848	51.37±19.31		

Tablo 4'teki sağlık sorunu olan öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamasının 194,16±47.00; Akran Baskısı Ölçeği puan ortalamasının ise 61.09±31.17 olduğu ve sağlık sorunu olan öğrencilerin puan ortalamalarının, sağlık sorunu olmayan öğrencilerin ölçek puan ortalamalarından yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak önemli ($p<0.05$) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Saldırganlık ve Akran Baskısı Ölçeklerinin Puan Ortalamaları (n=993)

Saldırganlık Ölçeği					Akran Baskısı Ölçeği			
Cinsiyet	n	$\bar{X}\pm SS$	t	p	n	$\bar{X}\pm SS$	t	p
Kız	522	175.26±37.70	6.690	0.000	522	48.05 ± 18.34	7.396	0.000
Erkek	471	190.98±37.26			471	57.98 ±23.84		

Erkek öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamasının 190,98±37.26, Akran Baskısı Ölçeği puan ortalamasının 57.98±23.84 olduğu ve erkek öğrencilerin ölçek puan ortalamalarının kız öğrencilerin ölçek puan ortalamalarından yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı ($p<0.05$) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Sigara İçme Sıklıklarına Göre Saldırganlık ve Akran Baskısı Ölçeklerinin Puan Ortalamaları (n=993)

Saldırganlık Ölçeği						Akran Baskısı Ölçeği				
Sigara İçme Sıklığı	n	$\bar{X}\pm SS$	F	p	LSD	n	$\bar{X}\pm SS$	F	p	LSD
İçmiyor ⁽¹⁾	859	178.43±33.64	27.283	0.000	(1-2)	859	50.11±17.56	32.173	0.000	(1-2)
Günde 1 adet ⁽²⁾	24	200.45±41.01			(1-3)	24	61.33±27.00			(1-3)
Günde 2-10 adet ⁽³⁾	68	203.20±46.20			(1-4)	68	65.48±32.38			(1-4)
Günde 11-19 adet ⁽⁴⁾	17	212.17±53.79			(1-5)	17	77.05±35.33			(1-5)
Günde 20 ad.ve üzeri ⁽⁵⁾	25	237.20±56.24				25	84.40±41.55			

Öğrencilerin sigara içme durumuna göre Akran Baskısı ve Saldırganlık Ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları karşılaştırıldığında sigara içen öğrencilerin puan ortalamalarının sigara içmeyen öğrencilerden yüksek olduğu bulunmuş ve farkın istatistiksel olarak anlamlı ($p<0.05$) olduğu belirlenmiştir.

4. TARTIŞMA

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve akran baskısı ile ilişkisinin incelendiği bu çalışmada okul başarısı çok düşük olan öğrencilerin akran baskısı yaşama durumlarının ve saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularının literatüre paralel bir yapı sergilediği ve yapılan araştırmalarda da okul başarısı düştükçe saldırganlık düzeyinin yükseldiği ve akran baskısının arttığı görülmektedir (Pekel-Uludağlı ve Uçanok, 2005; Polat-Külcü, 2015).

Çalışmamızda sağlık sorunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyi ve akran baskısı puan ortalamalarının sağlık sorunu olmayan öğrencilerden yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu duruma akran baskısı yaşayan öğrencilerin ruhsal (iyi uyuyamama, mide ve baş ağrılarında yakınma, yalnızlık hissi vb.) akademik (okuldan kaçma, ders başarısında düşüş vb) ve sosyal (yalnızlık, arkadaşlık kurma ve sürdürmekte güçlük vb) sorunlar yaşaması neden olabilir. Literatürde sağlık sorunu ve akran baskısını araştıran sınırlı sayıda çalışma bulunmakla birlikte lise öğrencileriyle yapılan birkaç çalışmada sağlık ve sosyal sorunları olan öğrencilerin saldırgan davranış puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir (Aktuğ, 2006; Çelikkaleli ve Gündüz, 2009). Akgül Gündoğdu ve Ark (2016) hasta olan öğrenciler üzerinde akran baskısının daha fazla olduğunu ve bundan yaşam kalitelerinin de etkilendiğini belirlemişlerdir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve akran baskısı ile ilişkisinin incelendiği bu çalışmada özellikle erkek öğrencilerin akran baskısına daha fazla maruz kaldıkları ve saldırgan davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Cinsiyet ile yapılan birçok çalışma bulgusu bizim çalışma bulgumuzu destekler niteliktedir (Aktaş ve Güvenç, 2006; Çolakoğlu ve Solak, 2014; Yılmaz, 2008).

Dünyada hemen hemen bütün kültürlerde yapılan araştırmalarda cinsiyet faktörüne değinilmiş ve cinsiyet ile saldırganlık düzeyi ve akran baskısının değiştiği, erkeklerin saldırganlık düzeyinin kadınlardan daha yüksek olduğu ve akran baskısına daha çok maruz kaldıkları belirlenmiştir. Cinsiyet açısından bu farklılıkların oluşmasında kültürel ve bölgesel olarak ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumundaki farklılıkların etkili olduğu düşünülebilir (Eroğlu, 2009; Kartal ve Bilgin, 2012).

Bu çalışma bulguları ile benzerlik gösteren bir çalışma da ergenlerin sigara içme davranışı ile akran baskısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu, sigara içme sıklığı arttıkça saldırgan davranışın da arttığı belirlenmiştir. Koç (2004), üniversite öğrencilerinde yaptığı çalışmada sigara kullanımı ve saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Bu durumda arkadaş çevresinin ergenler üzerinde pek çok olumlu etkisi olduğu gibi olumsuz etkisinin olduğu da bilinmektedir. Olumsuz arkadaş çevresi özellikle baskı yoluyla ergenin saldırgan davranışlar göstermesine neden olmaktadır (Şahan, 2007; Wakolia, Kiptionyb, Chemweic & Chonge, 2016).

Elde edilen bu bulgular ışığında ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin akran baskısı arttıkça saldırgan davranış gösterme düzeyinin arttığı görülmektedir. Yaptığımız çalışma sonucunda akran baskısı ile saldırganlık arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir. Akranları tarafından kabul görmek ve kendi benlik yapıları oluşturma çabası içinde olan ergenlerin, akranlarının isteği ile zaman zaman kendi istekleri dışında davranışlar sergileyebildiği görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak lise öğrencilerinde akran baskısı ile saldırganlık arasında pozitif yönlü kuvvetli bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aslında karşılanmamış gereksinimlerin işaretçisi olan saldırganlık; diğer birçok duygu gibi anlaşılabilen, kontrol edilebilen, özenle üzerinde durup çözümlenmesi gereken bir duygudur. Ergenler, ergenlikte ve ergenlikten yetişkinliğe geçişte daha sağlıklı yaşam tarzları geliştirebilmek için gelişimsel, psikososyal ve fiziksel ihtiyaçlarına dayanan sağlığı koruyucu programlara ve sağlıklı ilişkili müdahalelere ihtiyaç duyar (Spear ve Kulbok, 2001). Sağlık alışkanlıkları ve uygulamaları yaşamın erken dönemlerinde yerleştiği için ergenler olumlu sağlık davranışları geliştirmeleri için teşvik edilmelidir. Okul sağlığı hemşireleri tarafından sağlık alışkanlıkları, iletişim öfke, saldırganlık gibi konularda da eğitim programları hazırlanmalı ve sunulmalıdır (Yetkin ve Uzun, 2000).

KAYNAKLAR

- ADAMS, J.F. (B. Onur, Çev.) (1995). *Ergenliği Anlamak*. Ankara: İmge Kitabevi.
- AKGÜL-GÜNDOĞDU, N., GÜLER, N., KOCATAŞ, S. & GÜLER, G. (2016). İlköğretim 6. 7. ve 8.Sınıf Öğrencilerinin Okul Yaşam Kalitesi ve Akran Baskısı Arasındaki İlişki. *Türkiye Klinikleri J.Public Health Nurs-Special Topics*, 2(1), 61-67.
- AKTAŞ, V. & GÜVENÇ, G. B. (2006). Kız ve Erkek Ergenlerde Saldırgan ve Olumlu Sosyal Davranışlar ile Yaş, İlişkisel Bağlam ve Kişiler-Arası Duyarlılık Arasındaki İlişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 233-264.
- AKTUĞ, T. (2006). *Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- AYDIN, A. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Tek Ağaç Yayınları.
- ÇELİKKALELİ, Ö. & GÜNDÜZ, B. (2009). Ergen Saldırganlığında Akademik Yetkinlik İnancı, Akran Baskısı ve Sürekli Kaygının Rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 18-38.
- ÇOLAKOĞLU, F. F. & SOLAK, N.(2014). Ortaöğretim Öğrencilerinin Cinsiyet ve Okul Türüne Göre Saldırganlık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeylerinin İncelenmesi (Çorum İli Örneği). *International Journal of Social Science*, 26, 57-66.
- DODGE, K. A. & FELDMAN, S. (1990). Issues in Social Cognition and Sosiometric Status. In S.A. Asher & J.D. Coie (Eds) *Peer Rejection in Childhood*. New York: Cambridge U. Press.
- EROĞLU, S. E. (2009). Saldırganlık Davranışının Boyutları ve İlişkili Olduğu Faktörler: Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 205-221.
- ERON, L. D. (1987). The Development of Aggressive Behavior From The Perspective of a Developing Behaviorism. *American Psychologist*, 42 (5), 435-442.
- ESEN, B. (2003). Akran Baskı Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerin Risk Alma Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (20), 17-26.

- GEÇKİL, E. & YILDIZ, S. (2006). Adölesanlara Yönelik Beslenme ve Stresle Başetme Eğitiminin Sağlığı Geliştirmeye Etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 10(2),19–28.
- KARATAŞ, Z. & YAVUZER, Y. (2013). Ergenlerde Otomatik Düşünceler ile Fiziksel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Öfkenin Aracı Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 117-123.
- KARTAL, H. & BİLGİN, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1),25 -48.
- KILINÇ, E. & MURAT, M. (2012). Genel Lise 9. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere ve Sürekli Kaygı Düzeylerine Göre Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 835-853.
- KIRAN-ESEN, B. (2003). Ergenlerde Akran Baskısı Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Sigara İçme Davranışlarının İncelenmesi. *Eğitim Bilimleri: Kuram ve Uygulama*, 3(1), 169-188.
- KOÇ, Z. (2004). Hasta Bakımı Hizmetleri ve Yaşam Kalitesi. *Sağlıklı Yaşam Sempozyumu Kitabı*. İzmir.
- KURUOĞLU, Ç.(1998). *Ergenlik*. İstanbul: Nobel Tıp.
- PEKEL-ULUDAĞLI, N. & UÇANOK, Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye göre Zorba / Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20, 77-92.
- POLAT-KÜLCÜ, D. (2015). *Çocuklarda Akran Zorbalığı ve Benlik Saygısının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- SPEAR, H. J. & KULBOK, P. (2001). Adolescent Health Behaviors and Related Factor: A Review, *Public Health Nursing*, 18 (2), 82–93.
- ŞAHAN, M. (2007). *Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- VELSOR, F. B. (2001). Adolescent School Health. *Journal of Pediatric Nursing*, 16(3), 194-196.
- WAKOLIA, C., KIPTIONYB, G., CHEMWEIC, B & CHONGE, H. (2016). Peer Influence on Aggressive Behaviour of Adolescents in Secondary Schools in Bungoma County. *International Journal of Arts Humanities and Social Sciences (IJAHSS)*, 1(3),59-66.
- YETKİN, A. & UZUN, Ö. (2000). Eğitimi Sağlıkla İlgili Olan ve Olmayan Yükseköğretim Öğrencilerinin Sağlık Davranışlarının Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 3(2),1-10.
- YILMAZ, İ. (2008). *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.